

Kazalo

Kratice in okrajšave.....	5
Predgovor	15
1. Temeljni pravni pojmi in temelji državne ureditve.....	21
1.1. Uvod.....	21
1.2. Kaj je pravo.....	22
1.3. Temeljne značilnosti prava.....	24
1.4. Kontinentalno pravo in pravo <i>common law</i> (anglo-ameriško)	25
1.5. Temelji državne ureditve Republike Slovenije.....	27
1.5.1. Delitev oblasti	27
1.5.2. Pravna država	29
1.6. Pravni red	31
1.6.1. Pojem pravne ureditve (pravnega reda).....	31
1.6.2. Pravna norma	32
1.6.3. Tipsko pravno pravilo	32
1.6.4. Pravni akt – pojem in vrste	33
1.6.5. Časovna in prostorska veljavnost pravnih aktov.....	34
1.6.6. Retroaktivnost.....	35
1.6.7. Hierarhija pravnih aktov.....	36
1.7. Tradicionalne pravne panoge.....	39
1.7.1. Ustavno pravo	40
1.7.2. Civilno pravo.....	40
1.7.3. Delovno pravo in pravo socialne varnosti.....	41
1.7.4. Gospodarsko pravo.....	41
1.7.5. Kazensko pravo.....	42
1.7.6. Upravno pravo.....	42
1.7.7. Mednarodno javno in zasebno pravo	42

1.8.	Razlaga pravnih aktov	43
1.9.	Pravna praznina – pojem in vrste	44
2.	Pravo Evropske unije	47
2.1.	Nastanek Evropske unije in njene temeljne značilnosti	47
2.2.	Pravna narava EU	50
2.3.	Institucije EU	51
2.3.1.	Svet	52
2.3.2.	Evropski parlament	55
2.3.3.	Evropska komisija	58
2.3.4.	Evropski svet	62
2.3.5.	Sodišče Evropske unije	62
2.3.6.	Evropsko računsko sodišče	64
2.3.7.	Evropska centralna banka	64
2.4.	Viri prava Evropske unije	65
2.4.1.	Primarni pravni viri	66
2.4.2.	Sekundarni pravni viri	67
2.5.	Razmerje med pravnim redom EU in pravnim redom držav članic	69
2.5.1.	Avtonomnost prava EU	69
2.5.2.	Načelo primarnosti prava EU	71
2.5.3.	Neposredna uporabnost	72
2.5.4.	Načelo subsidiarnosti	77
3.	Uvod v stvarno pravo	81
3.1.	Uvod	82
3.2.	Pojem stvarnega prava	83
3.3.	Ekonomski pomen	83
3.4.	Pravni pojem stvarnih pravic	85
3.5.	Temeljne značilnosti in vrste stvarnopравnih razmerij	86
3.6.	Posest	88
3.7.	Lastninska pravica	89
3.7.1.	Nastanek, pridobitev in prenehanje lastninske pravice	90
3.7.2.	Oblike lastninske pravice	94
3.7.3.	Varstvo lastninske pravice	98

3.8. Zastavna pravica.....	98
3.8.1. Hipoteka.....	100
3.8.2. Neposestna zastavna pravica na premičninah.....	101
3.9. Zemljiški dolg.....	101
3.10. Služnost.....	102
3.11. Stvarno breme.....	103
3.12. Stavbna pravica.....	104
4. Osnove obligacijskega prava.....	107
4.1. Uvod.....	107
4.2. Pravni pojem obligacijskega prava.....	108
4.3. Ekonomski pomen obligacijskega prava.....	109
4.4. Zakaj sklepamo pogodbe.....	111
4.5. Splošne značilnosti in viri obligacijskih razmerij.....	112
4.6. Temeljna načela obligacijskega prava.....	113
4.7. Pravni temelj za nastanek obligacijskih razmerij.....	115
4.8. Zavezovalni in razpolagalni pravni posli.....	115
4.9. Vrste obveznosti.....	117
4.10. Pravni subjekti ter pravne in fizične osebe.....	118
4.11. Pogodbe.....	119
4.12. Sklenitev pogodbe.....	120
4.12.1. Pogajanja.....	120
4.12.2. Ponudba in sprejem ponudbe.....	122
4.12.3. Molk naslovnika ter čas in kraj sklenitve pogodbe.....	123
4.12.4. Predpogodba.....	123
4.13. Veljavnost pogodbe.....	124
4.13.1. Zmota, prevara in simulirani pravni posli.....	125
4.13.2. Možnost, dopustnost in določljivost predmeta izpolnitve in poslovne podlage.....	129
4.13.3. Oblika.....	129
4.14. Neveljavnost pogodbe – ničnost in izpodbojnost.....	130
4.15. Vrste pogodb.....	130
4.16. Sklepanje pogodb po zastopniku ali pooblaščenču.....	131
4.17. Odškodninske obveznosti.....	132

4.18. Utrditev obveznosti	133
4.18.1. Ara	134
4.18.2. Pogodbena kazen	135
4.18.3. Poroštvo	135
4.18.4. Zamudne obresti in predplačilo (avans)	135
4.18.5. Odstopnina, zastavna in pridržna pravica	136
4.19. Razveza ali sprememba pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin	136
4.20. Prenehanje obligacijskega razmerja	138
4.20.1. Izpolnitev obveznosti	139
4.20.2. Čas, kraj in način izpolnitve	139
4.20.3. Zamuda pri izpolnitvi	140
4.20.4. Neizpolnitev obveznosti	140
4.20.5. Nemožnost izpolnitve in višja sila	141
4.20.6. Pobotanje	142
4.20.7. Prenovitev (novacija) in odpust dolga	143
4.20.8. Združitev, pretek časa, odpoved in smrt	143
4.20.9. Zastaranje in prekluzija	144
5. Uvod v korporacijsko pravo	147
5.1. Uvod	147
5.2. Opredelitev gospodarske družbe	149
5.3. Pravnoorganizacijske oblike gospodarskih družb	150
5.4. Dejavnost	152
5.5. Firma družbe	153
5.6. Sedež	154
5.7. Odgovornost za obveznosti družbe	155
5.8. Osnovni kapital	156
5.9. Zastopanje družbe	158
5.10. Spregled pravne osebnosti	162
5.11. Poslovna skrivnost in prepoved konkurence	163
5.12. Sodni register	164
5.13. Vstopne točke VEM	166
6. Samostojni podjetnik posameznik	169
6.1. Temeljne značilnosti	169

6.2. Prenehanje samostojnega podjetnika	173
7. Osebnе družbe	177
7.1. Družba z neomejeno odgovornostjo.....	178
7.1.1. Ustanovitev družbe	178
7.1.2. Temeljne značilnosti družbe z neomejeno odgovornostjo	178
7.1.3. Pravice in obveznosti družbenikov	180
7.1.4. Pravna razmerja družbenikov do tretjih oseb.....	182
7.1.5. Prenehanje družbe	183
7.2. Komanditna družba.....	185
7.2.1. Ustanovitev družbe.....	185
7.2.2. Temeljne značilnosti komanditne družbe.....	185
7.2.3. Pravice in obveznosti družbenikov	187
7.2.4. Pravna razmerja družbenikov do tretjih oseb.....	188
7.2.5. Prenehanje družbe	189
7.3. Dvojna družba	189
8. Uvod v kapitalske družbe	193
9. Družba z omejeno odgovornostjo	197
9.1. Ustanovitev družbe in njene temeljne značilnosti	197
9.2. Pravice in obveznosti družbenikov	200
9.2.1. Premožensjske pravice družbenikov.....	202
9.2.2. Upravljalvske pravice družbenikov.....	204
9.3. Dolžnosti družbenikov	208
9.4. Upravljanje družbe.....	210
9.5. Lastni delež	212
9.6. Enoosebna družba z omejeno odgovornostjo.....	212
9.6.1. Primerjava enoosebne družbe z omejeno odgovornostjo s samostojnim podjetnikom.....	214
9.6.2. Preoblikovanje samostojnega podjetnika v družbo z omejeno odgovornostjo	217
10. Delniška družba	221
10.1. Opredelitev delniške družbe in njene temeljne značilnosti	221

10.2. Delnica	223
10.2.1. Delnica kot alikvotni del osnovnega kapitala	223
10.2.2. Delnica kot skupek korporacijskih pravic	225
10.2.3. Delnica kot vrednostni papir	229
10.3. Lastne delnice	232
10.4. Ustanovitev delniške družbe	233
10.5. Upravljanje delniške družbe	235
10.5.1. Dvotirni sistem	241
10.5.2. Enotirni sistem	246
11. Prenehanje gospodarskih družb	251
11.1. Likvidacija	252
11.2. Prenehanje družbe po skrajšanem postopku	254
11.3. Izbris iz sodnega registra brez likvidacije	255
11.4. Prisilna likvidacija	256
11.5. Stečaj	256
12. Pravo intelektualne lastnine	261
12.1. Uvod	261
12.2. Pravnoekonomski pomen prava intelektualne lastnine	263
12.3. Avtorsko pravo	264
12.3.1. Splošno o nastanku in razvoju avtorskega prava	264
12.3.2. Avtorsko delo	266
12.3.3. Izvedena dela	268
12.3.4. Avtor	268
12.4. Avtorska pravica	269
12.4.1. Moralne avtorske pravice	269
12.4.2. Materialne avtorske pravice	270
12.4.3. Druge pravice avtorja	271
12.4.4. Omejitve avtorske pravice	272
12.4.5. Časovne omejitve	274
12.4.6. Prenos avtorske pravice	275
12.5. Sorodne pravice	275
12.6. Pravo industrijske lastnine	276
12.6.1. Zgodovinski razvoj	276

12.6.2.	Pravna narava pravic industrijske lastnine.....	277
12.6.3.	Ekonomski pomen pravic industrijske lastnine	278
12.6.4.	Zakonska ureditev pravic industrijske lastnine v Sloveniji.....	279
12.6.5.	Postopek priznavanja pravic	293
12.6.6.	Učinki prijave	294
12.6.7.	Poslovna skrivnost	295
Literatura		301
Stvarno kazalo		307

Predgovor

»V državi brez vladavine prava in stabilnega ter rednega uveljavljanja pravnih norm, v kateri se ljudje pri posesti svoje lastnine ne čutijo varne, v kateri pravo ne podpira vere v izpolnjevanje pogodbenih zavez in v kateri uveljavljanje in izterjava plačil (od tistih, ki lahko plačajo) ni del rednih nalog državne oblasti, sta razcvet ter obstoj trgovine in proizvodnje na dolgi rok skorajda nemogoča. V državi, v kateri ni velike stopnje zaupanja v pravičnost vlade in njenih organov, ni razcveta trgovine in proizvodnje.«

(Adam Smith, Wealth of Nations, 1776)¹

Mnogi pravo in njegova pravila pogosto vidijo kot odtujen, dolgočasen, duhamoren, zapleten in na splošno težko razumljiv mehanizem za doseg in vzpostavljanje družbene pravičnosti. Pri tem je že kriterij pravičnosti izmuzljiv, nedorečen in težko določljiv pojem, saj je v veliki meri odvisen od meril posameznika in družbe o tem, kaj je in kaj ni pravično. Z gotovostjo lahko trdimo, da je recimo mnenje o tem, kaj je pravično, med člani nekega plemena v porečju Amazonke popolnoma ali pa vsaj zelo drugačno od našega. Ob tem se ekonomisti seveda pogosto sprašujejo, kaj pravniki pravzaprav študirajo, in če je že iskanje definicije merila pravičnosti tako težavno, zakaj potem sploh pravo na ekonomski fakulteti. Kako je pravo pravzaprav povezano s temelji mikro- ali makroekonomije, podjetništvom, računovodstvom, managementom in drugimi ekonomskimi predmeti? Je uvrstitev pravnega predmeta v predmetnik samo plod številnih mednarodnih akreditacij, akademskih kapric, zgodovinskih ostalin, neprožnosti ali pač skrbno preiščljena odločitev in znak fakultetne odličnosti? Ena najtežjih nalog je zato

¹ *»Commerce and manufactures can seldom flourish long in any state which does not enjoy a regular administration of justice, in which the people do not feel themselves secure in the possession of their property, in which the faith of contracts is not supported by law, and in which the authority of the state is not supposed to be regularly employed in enforcing the payment of debts from all those who are able to pay. Commerce and manufactures can seldom flourish in any state in which there is not a certain degree of confidence in the justice of government.«* Adam Smith (1723–1790) je bil škotski moralni filozof, akademik in politični ekonomist, čigar delo je omogočilo nastanek ekonomije kot sodobne znanstvene panoge. Smith je pionir v raziskavah zgodovinskega razvoja industrije in trgovine v Evropi. Bil je profesor na Univerzi Cambridge.

ekonomiste in podjetnike prepričati, da je osnovno znanje prava uporabno in pomembno tudi zanje in da so koristi poznavanja prava večje od s tem povezanih stroškov.² Prav zato je začetni citat pionirja in utemeljitelja sodobne ekonomske znanosti Adama Smitha iz njegovega legendarnega dela *Wealth of Nations* (Bogastvo narodov) iz leta 1776 kot naročen za odgovor na vprašanje, čemu naj ekonomisti študirajo pravo. Po Smithovih besedah trgovina in gospodarstvo na dolgi rok ne moreta uspevati brez zanesljivega pravnega sistema, sodišč in pravne države. Pravo seveda ni nikakršno metafizično orodje za doseganje pravičnosti, ampak je predvsem izredno pretanjen mehanizem spodbud za spreminjanje vedenja ljudi in doseganje alokacijske učinkovitosti, redistribucije in nacionalne blaginje. Je pravzaprav izredna »iznajdba« oziroma mehanizem, ki z zniževanjem transakcijskih stroškov, preprečevanjem oportunitizma, moralnega hazarda in škodljivega hlepenja po ekonomskih rentah, zagotavljanjem učinkovitih spodbud in določanjem optimalnih nosilcev tveganj v bistvu omogoča ekonomsko dejavnost, delovanje ekonomskega sistema sekvenčnih izmenjav ter pospešuje alokacijsko učinkovitost in s tem povečuje bogastvo, blaginjo narodov. Učinkovit, stabilen in zanesljiv pravni sistem je tako eden ključnih pogojev za maksimiranje nacionalne blaginje in prav zato je razumevanje, poznavanje in obvladovanje temeljev prava za vsakega ekonomista in podjetnika nujno.

»Vzdrževanje zakonitosti in pravnega reda z namenom preprečevanja nasilja med ljudmi, uveljavljanje svobodnih pogodbenih zavez, definicija lastninskih pravic skupaj z njihovim uveljavljanjem in razlago ter zagotavljanje stabilnega monetarnega okvirja s strani vlade in njenih organov so osnovne predpostavke za organizacijo na sistemu svobodnih izmenjav temelječe gospodarske dejavnosti.«

(Milton Friedman, Capitalism and Freedom, 1962)³

Številne mednarodne študije gospodarskega razvoja držav so tako pokazale, da so visoko izobraženo prebivalstvo (odlično visoko šolstvo, povečevanje vpliva znanstvenih objav, raziskave in razvoj), dobra infrastruktura in *vladavina prava* trije temeljni pogoji, ki omogočajo dolgoročno ter vzdržno gospodarsko rast in razvoj. To so tudi tisti trije temeljni dejavniki, ki na dolgi rok ločijo uspešne

² Seveda je enako težka naloga prepričevanje pravnikov o potrebnosti poznavanja temeljev ekonomije.

³ *»The organisation of economic activity through voluntary exchange presumes that we have provided, through government, for the maintainance of law and order to prevent coercion of one individual by another, the enforcement of contracts voluntarily entered into, the definiton of the meaning of property rights, the interpretation and enforcement of such rights, and the provision of a monetary framework.«* Milton Friedman je Nobelov nagrajenec za ekonomijo iz leta 1976.

države od neuspešnih in ustvarjajo razmere za povečevanje družbene blaginje. Neustrezna zaščita lastninskih in pogodbenih pravic je tako recimo paralizirala nekatere ekonomije v vzhodni Evropi (tudi slovensko) in tretjem svetu.⁴ Eden najpomembnejših ukrepov vseh teh držav za reševanje dela gospodarskih težav je prav v vzpostavitvi predvidljivega in stabilnega pravnega sistema. In to ne zaradi morebitne odločitve zakonodajalca, Evropske unije ali katerega od pravnih teoretikov, ampak predvsem zato, ker vladavina prava v ekonomskem smislu obstoječo negotovost oziroma nezaupanje med subjekti na trgu pretvarja v predvidljivost, gotovost in varnost. Ta, s strani vladavine prava vzpostavljena predvidljivost oziroma varnost v bistvu pomeni, da se lahko ljudje pri svojem poslovanju in interakcijah z drugimi zanesajo na izpolnitev obljub, zavez in dogovorjenega načina obnašanja, ki jih v primeru kršitev uveljavi ali zagotovi učinkovito delujoč pravni sistem. Negotovost bi povzročila sprejemanje podoptimalnih odločitev (v nasprotju s tistimi, ki bi bile sprejete v svetu popolnih informacij (popolna predvidljivost, gotovost, varnost)), zavrla bi gospodarsko dejavnost in pomenila neposredno izgubo ali nezmožnost pridobitve različnih koristi ter s tem posledično tudi zmanjšala blaginjo. V svetu negotovosti bi sicer nekatere gospodarske dejavnosti še vedno potekale, vendar bi bile v večini primerov omejene na simultane izmenjave (tržnica), medtem ko bi večina sekvenčnih izmenjav (ki sestavljajo večino današnje gospodarske dejavnosti) ugasnila oziroma bi potekala ob velikih transakcijskih stroških. V takem svetu negotovosti bi se dejansko vrnil v čas primitivnih družb, blagovnih izmenjav (blago za blago – iz rok v roke) in strašljive vojne vseh proti vsem, v katerih je glavnina virov namenjena obrambi obstoječega premoženja in golega življenja. Povedano drugače, pravna zaščita in urejanje teh razmerij sta dosti manj nujna v svetu sočasnih kot pa v svetu sekvenčnih ekonomskih izmenjav. Odsotnost pravnega uveljavljanja in zagotavljanja tovrstnih pravic bi povzročila preusmeritev od sekvenčnih k simultanim tržnim dejavnostim in posledično vodila do zmanjševanja gospodarske dejavnosti. Varnost, predvidljivost in gotovost, ki jih zagotavlja učinkovit pravni sistem, tako med igralci na trgu omogočajo vzpostavitev medsebojnega zaupanja (izpolnitev danih obljub, zavez), to pa omogoča sodelovanje (preprečevanje vojne vseh proti vsem), izmenjave, ki spodbujajo ekonomsko aktivnost, gospodarsko rast ter pospešujejo alokacijsko učinkovitost in družbeno blaginjo.

Pravo je v očeh pravnika ekonomista ne samo pretanjen mehanizem *ex post* razreševanja sporov, ampak predvsem dovršen sistem *ex ante* zagotavljanja primernih spodbud in motivov (*incentives*) za spreminjanje in/ali doseganje

⁴ Cooter, Ulen, str. 10.

družbeno zelenega obnašanja ljudi in drugih pravnih subjektov. Povedano drugače, pravni sistem je množica pravnih pravil in sankcij, ki usmerjajo človekovo obnašanje v družbeno zaželeni smeri, in mehanizem, ki omogoča maksimiranje družbene blaginje.

Vladavina prava je tako eden treh temeljnih pogojev za doseganje dolgoročne gospodarske rasti in ekonomske uspešnosti in prav zato je pri vstopanju v poklicni svet bistveno tudi osnovno pravno znanje in razumevanje ter obvladovanje učinkov, ki jih imajo številna pravna pravila na vsakodnevno poslovanje in delovanje celotnega gospodarskega sistema. Seznanjenost študentov s pravnimi pravili, ki se najpogosteje nanašajo oziroma vplivajo na delovanje poslovnih subjektov in sposobnost apliciranja teh pravil v raznovrstnih poslovnih situacijah, je pomembno za uspešno poklicno kariero. Predmet Pravo družb in poslovno pravo in ta knjiga tako študente seznanita z glavnimi pravnimi značilnostmi, pravili in koncepti (tudi primerjalnopravnimi), katerih poznavanje jim omogoči sprejemanje pravih poslovnih odločitev (prepoznavanje tveganj in priložnosti) in identificiranje tistih zapletenih pravnih problemov, pri katerih je takojšnje angažiranje profesionalnih pravnikov nujno in poslovno učinkovito.

*»Si star,« pravi fant, »in čeljust ne pregrizne
nič tršega, kakor je salo;*

*pa gosko pospravil si, koža in kost –
te prosim: kako le, kako se je dalo?«*

*»V mladosti,« de oče, »študiral sem pravo
in z ženo premler vsak primer;
čeljusti sem s tem si tako okreplil,
da bolj si jih ne bi nikjer!«*

(Lewis Carroll, Alica v čudežni deželi, prevod G. Jakopin, Mladinska knjiga, 1969)

Poleg vsebine se lahko ekonomisti od pravnikov naučijo tudi njihovega načina razmišljanja in metodološkega pristopa k reševanju problemov (sporov), saj pravniki veliko svojega časa porabijo prav za reševanje praktičnih vprašanj. Končni rezultat je pogosto odvisen od karseda natančnega in sistematičnega opisa spornih dejstev. Pri tem se izostrijo sposobnosti zaznavanja drobnih besednih (in s tem dejanskih) razlik, vsaka površnost in malomarnost pa sta lahko za končni uspeh usodni. Seveda se ta metodičnost in sistematičnost nepravnikom včasih zdita popolnoma nepotrebni, pretirani, a številne drobne razlike temeljijo na komaj opaznih dejstvih, ki bi jih ekonomisti najpogosteje spregledali. Ti na primer večkrat poudarjajo pomen svobodne izmenjave, pri tem pa nimajo podrobneje

izdelane ideje o tem, kdaj je neka izmenjava svobodna.⁵ Drugače ima na primer pogodbeno pravo kompleksno in dobro oblikovano teorijo voljnega ravnanja (ali teorijo protidajatev – *consideration v common law*). Pravna znanja, metode, sistematika in spoznanja so tako priporočljiva in nujna tudi za ekonomiste in podjetnike, saj izboljšujejo njihove analitične sposobnosti, zagotavljajo dodatna orodja za reševanje problemov, preprečujejo nastanek nepotrebnih poslovnih tveganj in stroškov, omogočajo prepoznavanje in oceno smiselnosti posameznih naložb, poslovnih priložnosti, vzpostavitev optimalnih gospodarskih politik in ukrepov ter navsezadnje tudi omogočajo približevanje teoretičnih ekonomskih modelov in predpostavk dejanskemu svetu, resničnosti.

Na koncu naj kot zanimivost še dodava, da je kar nekaj Nobelovih nagrajencev za ekonomijo, kot so recimo Ronald Coase (1991), Gary Becker (1992), Daniel Kahneman (2002), Oliver E. Williamson (2009), študiralo tudi pravo ali pa so Nobelovo nagrado dobili za ekonomsko analizo prava, pravnih norm in z njimi povezanih problemov. V upanju, da so vas te začetne misli in argumenti vsaj malo prepričali in spodbudili tudi k študiju prava, vam želiva, da boste v knjigi uživali in iz nje izvedeli čim več novega, zanimivega ter zato postali še boljši študentje ekonomije in poslovnih ved.

Sol iustitiae illustra nos!

⁵ Cooter in Ulen, 2005, str. 8.

1. Temeljni pravni pojmi in temelji državne ureditve

»Spodbujanje družbene koristnosti je eden glavnih ciljev prava ... prevladujoči kriteriji koristnosti in blaginje sta vira, iz katerih naj bo razvidna ljudska volja.«

(Benjamin N. Cardozo, The Nature of the Judicial Process, 1921)⁶

KLJUČNI POJMI

- kaj je pravo
- nastanek in uveljavljanje prava
- pravna pravila in njihova hierarhija
- glavni koncepti slovenskega pravnega sistema
- ustava, zakon, podzakonski pravni akt, statut,
- krajevna, časovna in teritorialna veljavnost pravnih aktov
- tradicionalne pravne panoge
- temelji državne ureditve
- delitev oblasti

Eni temeljnih predpostavk za učinkovito delovanje slovenskega gospodarstva sta slovenski pravni sistem in Ustava Republike Slovenije. Razumevanje temeljnih pravnih konceptov, načel delitve oblasti in vladavine prava je torej nujno za uspešno poslovno kariero, poleg tega pa je to znanje uporabno tudi v vsakdanjem življenju, če se človek znajde v primežu različnih sodnih postopkov.

1.1. Uvod

Večina ob omembi besed pravo, pravni sistem in vladavina prava najprej pomisli na ameriške televizijske nadaljevanke ali na prizore iz slovenskih sodnih dvoran z v uradna oblačila oblečenimi resnobnimi sodniki, odvetniki in tožilci.

⁶ *»The ultimate objective of law is to promote social utility ... where then shall we look for the revelations of the folk-spirit if not in the prevailing standards of utility and welfare?«* Benjamin N. Cardozo (1870–1938) je bil v letih 1932–1938 sodnik Vrhovnega sodišča ZDA in velja za enega najvplivnejših ameriških pravnikov 20. stoletja.

Ta resnobna oblačila različnih barv (črna za sodnike, siva za tožilce in vijolična za odvetnike), nekateri nastopaški posamezniki, včasih težko razumljivo izrazoslovje ter pogosto zapleteni sodni postopki vzbujajo pri ljudeh vtis konservativnega, neučinkovitega, vase zaprtega, od realnosti odmaknjenega in samozadostnega ter k čezmernemu formalizmu usmerjenega sistema. A v resnici pravo niso samo sodniki, tožilci, odvetniki in dogajanje v sodnih dvoranah, ampak vključuje tudi vrsto drugih dejavnosti, kot so na primer pisanje in sestavljanje pogodb, prenos lastninskih pravic, ustanavljanje gospodarskih družb, svetovanje poslovnim strankam (z namenom izogibanja potencialnim sporom), ki sestavljajo večino vsakodnevnih pravnih dejavnosti. V nadaljevanju bodo tako na kratko predstavljene temeljne značilnosti slovenskega pravnega sistema, razmerja moči med nosilci oblasti in mehanizmi za njihov medsebojni nadzor. Opisani bodo tudi nekatera temeljna ustavna načela in njihov pomen za pravično ter učinkovito družbo. Namen takega kratkega pregleda je predvsem seznanitev bralca z mehanizmi resničnega delovanja pravnega sistema, vzpostavitev zaupanja ter osvetlitev njegove ključne vloge za dolgoročni obstoj, učinkovito delovanje in gospodarski razvoj države. To poglavje tako vsebuje razlago in opis nekaterih temeljnih pravnih pojmov in konceptov, ključnih za razumevanje nastanka in delovanja slovenskega pravnega sistema.

1.2. Kaj je pravo

Kaj sploh je pravo? Je pravo veja filozofije, seznam primerov ali zbirka pravil? Odgovor na vsa ta vprašanja seveda ni preprost ali enoznačen, saj pravo prav gotovo nima ene same in dokončno pravilne definicije. **Hans Kelsen** ga na primer definira kot **normativni sistem pravil, podprt s kredibilno grožnjo uporabe fizične sile proti kršitelju teh norm.**⁷ Ta definicija pa seveda ne razlikuje med *dobrim* in *slabim* pravom ter ustreza prav vsem družbenim sistemom (tako diktaturam kot demokracijam).

Ekonomski pogled na pravo je seveda malce drugačen, saj ga **pravniki ekonomisti** vidimo ne samo kot **izbran mehanizem ex post razreševanja sporov**, ampak predvsem kot **dovršen sistem ex ante zagotavljanja primernih spodbud in motivov za spreminjanje in/ali doseganje družbeno zelenega vedenja ljudi in drugih pravnih subjektov**. Učinkovit pravni sistem je torej zbirka pravnih pravil in sankcij, ki usmerjajo človekovo vedenje v družbeno zelene smeri, in mehanizem, ki zagotavlja družbeno blaginjo. Pravo seveda ni nikakršno metafizično orodje za doseganje pravičnosti, ampak je predvsem mehanizem spodbud za spreminjanje vedenja ljudi

⁷ Kelsen, 1967, str. 40 in nasl.

in doseganje alokacijske učinkovitosti. Je pravzaprav sistem, ki naj bi z zniževanjem transakcijskih stroškov, preprečevanjem oportunitizma, moralnega hazarda in škodljivega hlepenja po ekonomskih rentah, zagotavljanjem učinkovitih spodbud in določanjem optimalnih nosilcev tveganj omogočal gospodarsko dejavnost in s tem povečeval blaginjo narodov. Seveda je vsakokratni učinek prava na blaginjo države odvisen od njegove kakovosti in ekonomske učinkovitosti.⁸ Neučinkovita in nepremišljena zakonodaja, pravna pravila, sodbe in podzakonski akti ter neučinkovito delovanje celotnega pravnega sistema (tožilstva, sodišč, državnih organov, zakonodajalca itd.) tako v pripravljalni kot izvedbeni fazi imajo uničujoče posledice za delovanje celotnega gospodarstva in neposredno zmanjšujejo blaginjo države. Prav učinkovit pravni sistem in vladavina prava, in ne morda nekakšna zla usoda ali višja sila je, kakor smo videli v predgovoru, eden tistih treh ključnih dejavnikov, ki ločijo bogate in dolgotrajno uspešne države od tistih brezupno revnih in neuspešnih. Vzdržna in dolgotrajna uspešnost ter blaginja sta tako najbolj odvisni od nas samih in naših odločitev, pravo in pravni sistem pa igra pri tem eno ključnih vlog.

Pravniki pa pravo definiramo tudi kot sistem vrednostno utemeljenih načel in pravil, s katerimi (državna) oblast prisilno ureja potencialno ali aktualno konfliktna družbena razmerja.⁹ Pravne norme vsakodnevno vplivajo na človekovo dejavnost v posamezni (državno) organizirani družbi. Pravne norme urejajo številna področja človekovega življenja. Z njim se – hote ali nehote – srečujemo vsakodnevno, v različnih situacijah in oblikah. Pravne norme urejajo družinska razmerja, sistem šolanja, najrazličnejša pogodbeno razmerja (nakup avtobusne vozovnice, najem stanovanja, odprtje bančnega računa itd.), razmerja delavcev in delodajalcev itd.¹⁰

»Pravo ni logika: je izkušnja. Nujne potrebe časa, prevladujoča morala in politične teorije, institucije javne politike, pripoznane ali nezavedne, celo predsodki, ki si jih sodniki delijo s svojimi bližnjimi, so k oblikovanju pravil, po katerih se moramo ravnati, prispevali precej več kot logično sklepanje.«

(Oliver Wendell Holmes, The Common Law, 1881)¹¹

⁸ V tej knjigi uporabljan pojem učinkovitosti pomeni alokacijsko učinkovitost (maksimiranje blaginje). Za definicijo učinkovitosti glej Prašnikar, Domadenik in Koman, Mikroekonomija, GV Založba, 2008.

⁹ Cerar, 2006, str. 35 in nasl.

¹⁰ Bohinc, Cerar, 2006, str. 39.

¹¹ Oliver Wendell Holmes (1841–1935, v letih 1902–1932 sodnik Vrhovnega sodišča ZDA) velja za enega najvplivnejših in najpogosteje citiranih sodnikov ameriškega vrhovnega sodišča.

Pravo je sklop tistih vrednostno utemeljenih norm, ki kot celota učinkovito urejajo večinoma zunanje vedenje in ravnanje ljudi, ki je potencialno ali aktualno tako konfliktno ter take narave, da ga državna oblast more in mora prisilno urediti in sankcionirati.¹² Na kratko ga lahko torej opišemo kot **skupek s strani države ustvarjenih pravil, ki urejajo ravnanje države in njenih državljanov.**

1.3. Temeljne značilnosti prava

Pravo je normativno in se torej ne ravna po kavzalnih zakonitostih kot tehnika ali naravoslovje.¹³ Nastanek pravne posledice (oziroma spoštovanje pravnih pravil) ni samodejno, ampak je odvisno od človekove volje in njegove odločitve. V tem smislu se pravna pravila ostro ločijo od tehničnih pravil, ki ugotavljajo ali vsaj skušajo ugotoviti, kakšne so vzročne (kavzalne) povezave med naravnimi pojavi. Tehnična pravila spoznavajo in opisujejo, kako delujejo naravne sile in kakšna so njihova vzajemna razmerja. Naloga tehničnega pravila torej ni, da opredeljuje, kaj naj se zgodi v takih ali drugačnih življenjskih okoliščinah, njegova naloga je, da pojasni, **kakšno je razmerje med vzrokom in njegovo posledico.** Iz narave pravnega pravila pa je razvidno, da je odločitev o tem, kaj naj se zgodi, vrednostna in sad presoje, kako naj ravnamo v takih ali drugačnih življenjskih okoliščinah, da bi uresničili zavestno izbrane cilje in vrednote.¹⁴ Za pravo v demokratični družbi mora biti v temelju značilno:

- da lahko ureja le razmerja, pri katerih se lahko tisti, na katere se nanaša, po njem tudi ravnajo;
- da mora v vseh relevantnih situacijah obravnavati enako vse tiste, na katere se nanaša;
- da mora biti javno (objavljeno in dostopno);
- da mora obstajati natančno določen postopek za ugotavljanje resničnosti katerih koli dejstev, nujnih za uporabo pravnih norm; in
- da lahko ureja le tista razmerja, pri katerih lahko državna oblast zagotovi tudi uspešen nadzor nad izvajanjem pravnih norm.¹⁵

¹² Bohinc, Cerar, 2006, str. 41.

¹³ Povzeto po Cerar, 2006, str. 35 in nasl.

¹⁴ Pavčnik, 2002, str. 22.

¹⁵ Posner, 2007, str. 10 in nasl.

1.4. Kontinentalno pravo in pravo *common law* (anglo-ameriško)

V svetu obstajata dve veliki pravni tradiciji, iz njiju pa izhajajo štiri večje pravne »družine«, ki so se iz Evrope razširile na večji del sveta. Primerjalnopravno tako govorimo o **kontinentalni (civilnopravni) in anglo-ameriški (*common law*) pravni tradiciji**. Obstoječe pravne sisteme pa bi lahko zelo na splošno razvrstili na **romanistično, germansko, anglo-ameriško in nordijsko pravno družino**.¹⁶ Natančnejši opis razlik in podobnosti med temi družinami in dvema velikima pravnima tradicijama presega prostorske omejitve te knjige, vendar pa je na mestu splošen oris razlik; ne samo zaradi splošnega znanja, ampak predvsem zaradi zavedanja o različnih pravnih ureditvah poslovnega okolja in z njim povezanega poslovanja v posamezni državi, ki je odvisno tudi od vrste pravnega sistema. Zato je poznavanje osnovnih značilnosti dveh pravnih tradicij nujno za identificiranje potencialnih poslovnih priložnosti ali neželenih tveganj.

Zakonodajalec oblikuje pravo s sprejemanjem zakonov, in če je zakonodaja nedoločna ali nejasna, jo sodniki v skladu z različnimi metodami interpretirajo in uporabijo. V vseh pravnih sistemih z neodvisnimi sodišči tako sodniki z razlago zakonodaje oblikujejo pravo.¹⁷ **Angleška sodišča** so tako že v srednjem veku s sprejetjem pravila oblikovala **institut precedensa**,¹⁸ ki naj bi mu sodišča sledila, pri tem pa so za podlago svojega odločanja uporabljala prevladujoče družbene norme in običaje. Seveda se precedensu ni slepo sledilo, ampak so se mu glede na dejstva primera prilagodili tako, da se pravo ni spreminjalo. Ti precedensi se imenujejo ***common law*** in se še vedno uporabljajo v angleško govorečih državah. V to anglo-ameriško družino tako na splošno štejemo **Anglijo, ZDA, Kanado, Avstralijo, Irsko, Novo Zelandijo, Indijo, deloma Južnoafriško Republiko in druge države, ki so nastale iz nekdanjih angleških kolonij**.

V **Franciji, Nemčiji in drugih evropskih državah** pa je bil pravni razvoj nekoliko drugačen, saj je bilo ob koncu 18. stoletja običajno pravo odpravljeno in zaradi različnih vzrokov nadomeščeno (kodificirano) z **obsežnimi zbirkami zakonov** (na primer francoski *Code Napoleon* iz leta 1804, nemški civilni zakonik *Bürgerliches*

¹⁶ Zweigert in Kötz, 1998, str. 63 in nasl.

¹⁷ Cooter, Ulen, 2005, str. 10 in nasl.

¹⁸ Precedens (odločitev/sodba sodišča) se nanaša na sodno prakso, ki podobne primere rešuje podobno. Če na primer stranki veta, da bo sodišče rešilo spor z uporabo precedensa, lahko predvidita, kakšna naj bi bila rešitev njenega primera. Tak sistem v gospodarsko dejavnost vnaša gotovost (odpravlja negotovost), stranki pa spodbudi, da ob upoštevanju prava, ki bi ga uporabilo sodišče, predvidita odločitev in sami rešita spor. S tem se tudi zmanjša število primerov in sporov pred sodišči, kar znižuje transakcijske stroške in ustvarja blaginjo.

Gesetzbuch ali skrajšano BGB iz leta 1900 ter avstrijski občni državljanski zakonik ABGB iz leta 1811). Napoleonova vojska je tako svoj *Code Napoleon* na primer razširila po osvojenih ozemljih in marsikdaj je zakonik ostal v veljavi tudi po njenem odhodu. Nemško civilno pravo in pravna tradicija pa sta se prav tako razširila po nemškem vplivnem območju. Kot zanimivost omenimo, da je spreminjena različica nemškega civilnega zakonika (BGB) uzakonjena tudi v Turčiji, na Kitajskem in Japonskem. Na splošno pa uvrščamo države romanske, germanske in nordijske pravne družine v kontinentalno, civilnopravno tradicijo.

Civilno pravo ima lahko dva pomena. Lahko se nanaša na pravni sistem držav večjega dela celinske Evrope ali pa na pravna pravila, ki dajejo podlago za reševanje sporov med zasebnopravnima subjektoma, ki lahko recimo nastanejo zaradi kršitve pogodbe ali ob prometni nesreči. Nasprotje drugega pomena civilnega prava je kazensko pravo, v okviru katerega se postopek začne na zahtevo državnega tožilca proti nekemu, ki je obdolžen kršitve kazenskega zakona, na primer zaradi umora ali goljufije.

Seveda se anglo-ameriška (*common law*) in civilnopravna tradicija močno razlikujeta tudi glede načina utemeljevanja v sodni praksi. V prvi sodniki tradicionalna pravna vprašanja utemeljujejo z navajanjem precedensov, družbenih norm in potreb ter poslovnih praks, medtem ko v slovenskem civilnopravnem sistemu sodniki svojo razlago zakonov neposredno utemeljujejo z navajanjem njihovega pomena, ki ga pravni strokovnjaki zapisujejo v obsežnih komentarjih.¹⁹

Obe tradiciji se razlikujeta tudi po načinu uporabe prava. V državah s *common law* argumentacijo v sporu udeleženih strank vodijo izključno njihovi odvetniki, medtem ko naj sodnik ne bi neposredno usmerjal zaslišanja ter navajanja dejstev in argumentov. V takem *adversarnem* postopku je sodnik bolj ali manj nevtralen razsodnik, ki skrbi za to, da odvetniki spoštujejo postopkovna in dokazna pravila. V tem postopku naj bi se resnica pokazala v aktivni razpravi med strankama. Nasprotno pa imajo v slovenskem civilnopravnem sistemu sodniki dejavno vlogo pri postavljanju vprašanj in razvijanju argumentov. V *inkvizitornem* postopku naj bi sodnik prišel sam do resnice, medtem ko morajo odvetniki odgovarjati na sodnikova vprašanja. Inkvizitorni sistem pri tem temelji na načelu, da ima sodišče neposredni interes pri ugotavljanju resnice v civilnih in kazenskih sporih.

Dodatna razlika je povezana še s porotami. Porote se pogosto uporabljajo v državah, ki uporabljajo *common law*, kjer ima vsaka v sporu udeležena stranka

¹⁹ Cooter, Ulen, 2005, str. 59 in nasl.

po navadi pravico do porotnega sojenja, čeprav se poroti lahko tako ena kot druga odpovesta in odločitev prepustita sodniku.²⁰ Po drugi strani so v državah civilnopravne tradicije poroto odstranili v skoraj vseh postopkih, razen za najtežja kazniva dejanja. Tovrstno naštevanje razlik med sistemoma je zgolj poenostavitev in posploševanje dejanskih značilnosti obstoječih pravnih sistemov in družin.²¹

1.5. Temelji državne ureditve Republike Slovenije

1.5.1. Delitev oblasti

Eno najpomembnejši ustavnih načel je načelo delitve oblasti, ki vzpostavlja sistem zavor in ravnovesij med institucijami države in stopnjo ločitve njihov funkcij. Načelo delitve oblasti (ločitev na zakonodajno, izvršno in sodno oblast) je prevladujoče načelo organiziranja družb v sodobnih državnih ureditvah, zanj pa je značilno, da **so organi državnih oblasti pri svojem delovanju samostojni in neodvisni od drugih organov**. To načelo se je začelo razvijati sredi 17. stoletja v Angliji (John Locke) in kaj kmalu nato tudi v Franciji (Montesquieu) ter je izhajalo iz zoperstavljanja absolutni oblasti monarha. Načelo delitve oblasti je tako tudi temeljno ustavno načelo v Republiki Sloveniji in je opredeljeno v **3. členu Ustave**, ki določa, da ima v Sloveniji oblast ljudstvo, ki pa jo državljani in državljanke izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno.

Načelo delitve oblasti je načelo, ki naj prepreči zlorabo oblasti, ki gre vselej na račun ljudstva oziroma pravic posameznika. Zato ima načelo delitve oblasti dva pomembna elementa, to je ločitev posameznih funkcij oblasti ter obstoj zavor in ravnovesij med njimi. Prvi element zahteva, da so zakonodajna, izvršilna in sodna veja oblasti druga od druge ločene, kar tudi pomeni, da so organi oziroma nosilci posameznih vej oblasti ločeni tudi drug od drugega oziroma niso isti. Absolutna izvedba načela ločitve oblasti ni mogoča, saj bi to pomenilo, da nosilci posamezne veje oblasti sami sebe postavljajo na funkcijo in odgovarjajo samim sebi, da sami določajo svojo pristojnost in da s svojimi odločitvami ne smejo posegati na področje druge veje oblasti. Zato je v sistemih, ki poznajo načelo delitve oblasti, postavljena maksima, da mora med posameznimi vejami oblasti obstajati sistem zavor in ravnovesij, s katerim vsaka od teh vej oblasti vpliva na

²⁰ Prav tam.

²¹ Podrobneje glej Zweigert in Kötz, 1998, str. 63–323.

drugo in jo omejuje, prav tako tudi do določene mere sodelovanje, saj si sicer ni mogoče predstavljati delovanja sistema državne oblasti kot celote.²²

Ravno zaradi delovanja sistema zavor in ravnovesij nosilci posameznih vej oblasti praviloma ne postavljajo sami sebe, ampak jih postavlja neposredno (poslance z volitvami) ali posredno ljudstvo (v postopku postavljanja na oblast s takimi ali drugačnimi pristojnostmi sodelujejo predstavniki drugih vej oblasti). Glede na te svoje pristojnosti pa morajo imeti tudi posamezna pooblastila.²³

»Glavni smoter delitve oblasti je, da se posamezne veje omejujejo, preprečuje se monizem v sistemu odločanja in možnost zlorabe pravic ter zagotavlja uresničevanje pravic in svoboščin subjektov.«

(Iz obrazložitve sodbe Ustavnega sodišča RS U-I-383/98)

Seveda je sistem delitve oblasti in z njim povezan mehanizem zavor in ravnovesij pomemben tudi za gospodarsko dejavnost, gospodarsko rast in povečevanje blaginje. Tak sistem zavor in ravnovesij v ekonomskem smislu zagotavlja učinkovite spodbude za produktivno vedenje (investiranje v razvoj, inovacije, podjetništvo), znižuje transakcijske stroške, preprečuje ter odvrča oportunitizem in moralni hazard, nalaga tveganja njihovim optimalnim nosilcem in s tem pospešuje alokacijsko učinkovitost in povečuje družbeno blaginjo.

Montesquieu v opisu angleške ustavne ureditve: »Svoboda ne obstaja, če sta zakonodajna in izvršilna oblast združeni v eni osebi. Svobode tudi ni, če sodna moč ni ločena od zakonodajne in izvršilne oblasti.«

(Montesquieu, The Spirit of Laws, 1748)²⁴

Hierarhično je v Sloveniji najvišji organ zakonodajne oblasti *Državni zbor Republike Slovenije*, ki je hkrati tudi izključni ustavodajalec in zakonodajalec. Poleg njega imamo v Sloveniji še *Državni svet* kot zastopnika nosilcev socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov, ki lahko predlaga zakone, daje veto, izraža mnenja o posamezni zadevi itd. Tako državni zbor kot državni svet predstavljata zakonodajno vejo oblasti. Najvišji organ in nosilec izvršilne oblasti je *Vlada Republike Slovenije*, ki jo sestavljata predsednik vlade in ministrski zbor.

²² Iz obrazložitve sodbe Ustavnega sodišča RS U-I-83/94.

²³ Prav tam.

²⁴ *»When legislative power is united with executive power in a single person or in a single body of the magistracy, there is no liberty. Nor is the liberty if the power of judging is not separate from legislative power and from the legislative power.«* Montesquieu velja za utemeljitelja in strastnega zagovornika ideje in načela o delitvi oblasti, ki je bilo vpeljano v večino sodobnih ustav in demokratičnih držav.

Vsak minister je vodja svojega resornega ministrstva. Najvišji organ sodne oblasti pa je *Vrhovno sodišče Republike Slovenije*. Seveda ne smemo izpustiti *Ustavnega sodišča*, ki je neodvisen in avtonomen državni organ in izvršuje ustavnosodno presojo – je najvišji organ sodne oblasti za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v državi ter varuh ustavnosti in zakonitosti. Pri tem je ustavna ločitev in neodvisnost sodne veje oblasti temeljni pogoj za uveljavitev in funkcioniranje vladavine prava ter s tem tudi za razvoj in obstanek sodobne demokratične družbe.²⁵ *Predsednik Republike Slovenije* predstavlja Republiko Slovenijo, je vrhovni poveljnik njenih obrambnih sil in je izvoljen na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah.

»Moč prisile, bodisi da je ta v rokah monarha, diktatorja, oligarhije ali trenutne večine, je največja grožnja svobodi. Ohranitev svobode tako zahteva odpravo take koncentracije moči ter razpršitev in razdelitev moči, ki je ni moč odpraviti – vzpostavitev sistema zavor in ravnovesij.«

(Milton Friedman, Capitalism and Freedom, 1962)²⁶

1.5.2. Pravna država

Pojem pravne države se navezuje na meščansko državo, v kateri je delovanje državnih organov pravno vezano. Tako pojmovana pravna država je nastala kot odziv na absolutne monarhije in diktature, v katerih dejavnost osrednjih državnih organov ni bila vnaprej določena ali vsaj določljiva z ustreznimi splošnimi pravnimi akti. Pravna država zato pomeni zlasti vezanost delovanja vseh državnih organov na pravne predpise (zato vladavina prava), kot nasprotje njeni samovolji in arbitrarnosti. Ustava in drugi pravni akti morajo zagotavljati človekove pravice in svoboščine ter njihovo pravno varstvo pred nedopustnimi posegi države. Pojem pravne države je tesno povezan z demokracijo kot obliko političnega sistema, v širšem pomenu pa tudi z nekaterimi drugimi ustavnimi načeli kot na primer: delitev oblasti, neodvisnost sodstva, enakost pred zakonom, pravna varnost, politična odgovornost, nadzor nad delovanjem državnih organov itd. Načelo pravne

²⁵ *»... the absolute supremacy ... of regular law as opposed to the influence of arbitrary power ... and that a man may be punished for a breach of law, but he cannot be punished for nothing else« (A. V. Dicey, Introduction to the Study of the Law of the Constitution, Liberty Classics, 1885).*

²⁶ *»The fundamental threat to freedom is power to coerce, be it in the hands of a monarch, a dictator, an oligarchy, or a momentary majority. The preservation of freedom requires the elimination of such concentration of power to the fullest possible extent and the dispersal and distribution of whatever power cannot be eliminated – a system of checks and balances« (Milton Friedman, Capitalism and Freedom, University of Chicago Press, 1962).*

države izraža pravno kakovost države, zato jo je treba zagotavljati, kakor smo videli uvodoma, ne samo formalno, temveč zlasti vsebinsko.²⁷

Bistvo pravne države je v tem, da je delovanje vseh državnih organov urejeno s pravnimi pravili, ki določajo vsebino in način njihovega odločanja. To daje posamezniku določeno varnost, gotovost, saj lahko predvideva, kako se bo organ odločil, ter kasneje te odločitve nadzira ali pa se pred organi brani, če so odločitve nezakonite. Hayek recimo bistvo pravne države vidi v instrumentu, ki omogoča produkcijo, saj med subjekti na trgu omogoča predvidevanje medsebojnega obnašanja in s tem tudi njihovo sodelovanje in zaupanje.²⁸ Pri zakonitosti odločitev pa govorimo o *načelu zakonitosti*, ki je obveznost vseh, da pri sprejemanju pravnih aktov in izvrševanju materialnih dejanj izhajajo iz zakona in ga dosledno uresničujejo. Zakonitost v ožjem pomenu zajema skladnost podzakonskih predpisov, drugih splošnih aktov in posamičnih aktov z zakoni, pa tudi materialnih dejanj z zakoni.

Primer 1: Zakaj potrebujemo pravo in pravno državo

Predvsem zaradi omogočanja mirnega reševanje sporov (brez nasilja ali groženj s silo) so zakoni, pravo in pravni sistemi na najosnovnejši ravni za družbo izredno koristni, saj zagotavljajo tudi zaščito pred določenim načinom obnašanja, ki je lahko družbeno zelo škodljivo. Za primer vzemimo zavedanje, da je kraja tuje lastnine nezakonita in da vas lahko ob taki kraji odkrijejo in pošljejo v zapor. To dejstvo oziroma zavedanje možnosti zaporne kazni za krajo tuje lastnine vas lahko odvrne od takega družbeno škodljivega dejanja že pred storitvijo, tatvino. Seveda pa ima dobro delujoč pravni sistem še številne druge pozitivne ekonomske učinke:

- podjetja so dosti bolj samozavestna in raje investirajo, sodelujejo ter sklepajo posle, saj se zavedajo, da jim bodo v primeru, če njihov poslovni partner prelomi dogovor ali pa skuša nezakonito poslovati (recimo kopirati s patentom zaščiteno izum), priskočila na pomoč sodišča in uve-

²⁷ Kaučič, Grad, 2001, str. 70.

²⁸ »... under the Rule of Law the government is prevented from stultifying individual efforts by ad hoc action. Within the known rules of the game the individual is free to pursue his personal ends and desires, certain that the powers of government will be used deliberately to frustrate his efforts...it is a kind of an instrument of production, helping people to predict the behavior of those with whom they collaborate, rather than as efforts toward the satisfaction of particular needs« (F. A. Hayek, *The Road to Serfdom*, University of Chicago Press, 1944).